

акцентують увагу на взаємозв'язках і взаємовпливах мистецьких традицій, майстер-класи з традиційних мистецтв різних народів та проєктно-орієнтовані завдання, що передбачають міжкультурну комунікацію, підвищують міжкультурну компетентність молоді. Застосування арт-педагогіки та культурно-орієнтованого підходу в освітньому процесі доводить свою ефективність у зниженні рівня упереджень і розвитку навичок міжособистісної комунікації в різноманітному середовищі.

У сучасному світі стратегічним напрямом міжнародної політики має стати мистецька дипломатія (культурна дипломатія). Підтримка міжнародних культурних обмінів, фінансування спільних творчих ініціатив і створення незалежних платформ для митців з конфліктних регіонів є інвестицією у довгострокову глобальну безпеку та стабільність. Забезпечення вільного доступу до різноманітного мистецького контенту, особливо в умовах цифрового середовища, вимагає зусиль щодо реалізації переходу від простого технічного доступу до глибокого осмислення та взаємодії. Мистецтво, як носій гуманістичних ідеалів, є надійним фундаментом для побудови стійкого, мирного та багатоманітного глобального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Висоцька О.В. Культурологічний підхід як методологічна основа поліхудожньої освіти бакалаврів образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації. *Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку*: збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Вінниця 18-19 березня 2025 р.) / Лазаренко Н.І. (голова) та ін. [Електронний ресурс]. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. С. 166-172.
2. Марущак О.В., Довгаль Є.І., Нагорна Д.В. Модернізація поліхудожньої освіти засобами культурологічного та синергетичного підходів. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2024. Вип. 7. С. 25-27.
3. Марущак О.В., Красильникова І.В. Культурологічний підхід у професійній підготовці майбутніх фахівців галузі художньо-педагогічної освіти. *Філософія культурно-мистецької освіти*: матеріали III Всеукр. наук. конф., м. Київ, 28 бер. 2024 р. Київ, 2024. С. 94-97.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2025-2.49>

Омельчук В.В.

здобувач II магістерського рівня вищої освіти

Омельченко А.І.

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПАТРІОТИЗМ» І ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

Анотація. У статті розглядається поняття «патріотизм» в українській педагогіці. Особлива увага приділяється аналізу засобам патріотичного виховання, напрямам та підходам. Було визначено, що є предметом патріотичного виховання, а важливу роль відіграє у цьому процесі праця вчителя.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді..

Abstract. The article examines the concept of "patriotism" in Ukrainian pedagogy. Special attention is paid to the analysis of means of patriotic education, directions and approaches. It was determined what is the subject of patriotic education, and the teacher's work plays an important role in this process.

Key words: patriotism, patriotic education, Program of patriotic education of children and school youth.

Патріотизм є справою внутрішньої свободи, людського добровільного самовираження, любов до батьківщини, свого народу, нації. Без готовності примножувати багатства своєї країни, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість патріотизм охоплює емоційно-моральне дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, матеріальних і духовних надбань суспільства.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає у все що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина яка формується. Уперше слово „патріот” з’явилося в період французької революції 1789-1793 років. Патріотами у той час називали себе борці за народну справу, захисники республіки на противагу зрадникам Батьківщини. Патріотизм - це глибоке почуття любові, відданості та гордості за свою Батьківщину, що проявляється в громадянській відповідальності та готовності захищати її інтереси. Патріотичне виховання у сучасній педагогіці - це цілеспрямована діяльність із формування особистості громадянина-патріота шляхом ознайомлення з історією, культурою та символікою держави, формування духовно-моральних цінностей, активної життєвої позиції та готовності до захисту Батьківщини.

За результатами аналізу довідникової літератури та періодики з'ясовано, що існують різні підходи до визначення терміну «патріотизм». У Великому тлумачному словнику сучасної української мови це поняття визначається як: «любов до Батьківщини, відданість їй та своєму народові, готовність прийти на її захист», а «патріот – це той, хто любить свою батьківщину, відданий своєму народові, готовий заради них на жертви і подвиги» [2, с. 894].

Проблеми патріотичного виховання на сучасному рівні досліджують І. Бех та Н. Чорна. Як автори Програми патріотичного виховання дітей та учнівської молоді (2021) науковці зазначають, що патріотизм – це “суттєва частина суспільної свідомості, яка проявляється у колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого і сьогоденної розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств” [4, с. 77].

Особливу увагу у формуванні патріотичного почуття необхідно приділяти емоційно-чуттєвій сфері, адже людські емоції і почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

У педагогічному словнику зазначається, що патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй, готовність служити її інтересам, іти на самопожертву. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Виховання патріотизму у дітей розпочинається з виховання у них любові до рідної мови, культури народу та його традицій, поваги до сімейних реліквій, пов'язаних із трудовими і бойовими сторонами життя предків, близьких родичів, земляків [1, с. 104].

До засобів виховання ми відносимо використання методів переконання, стимулювання (заохочення, змагання), особистого прикладу (взірця поведінки педагога) та самопідготовки (самостійного навчання та самоконтролю). Однією з вагомих частин патріотичного виховання є військово-патріотичне виховання. До нього належить розвиток почуття готовності до захисту Батьківщини, оволодіння військово-технічними знаннями, фізичне самовдосконалення та вивчення бойових традицій.

Для того, щоб виховати справді духовно багате, повноцінне в моральному відношенні покоління необхідно з малих років прищеплювати інтерес і любов до духовних надбань рідного народу і людства в цілому і на цій основі будувати виховання і навчання.

На сучасному етапі у структурі патріотизму виділяють три напрями:

1) когнітивний - система знань, які внутрішньо приймаються особистістю, стійкі оціночні ставлення і судження;

2) емоційно-вольовий - оптимізм, любов до України, до історичного і самобутнього образу свого народу, наявність вольових якостей для реалізації патріотичних переконань, готовність відстояти незалежність України;

3) діяльно-практичний - уміння і навички творчої громадської діяльності і поведінки, виконання обов'язків та дотримання норм Закону, турбота про благо народу, усвідомлена самореалізація і самовдосконалення своїх патріотичних рис.

У сучасній педагогіці існують такі підходи до патріотичного виховання:

- повернення до морального начала у будь-якому вихованні;
- використання народознавчого матеріалу у формуванні національної та інтернаціональної свідомості;
- індивідуалізація впливу на почуття дітей.

Перебудова патріотичного, а разом із ним і інтернаціонального виховання повинна служити передовсім відродженню національної культури, зверненню до витоків народного життя, особливостей краю, народної мудрості, мистецтв. Змінювати треба не окремі складові: засоби, методи, а сам підхід. Кожному педагогові необхідно дати право на творчість, самостійний пошук форм, методів, засобів, прийомів впливу на формування знань і виховання почуттів у школярів.

Останніми роками в Україні патріотичне виховання стає одним із ключових напрямів освітньої діяльності закладів загальної середньої освіти. Актуальність національно-патріотичного виховання громадян, особливо дітей та молоді, зумовлюється сучасними викликами, що стоять перед Україною і вимагають подальшого вдосконалення системи національно-патріотичного виховання. Важливо всебічно обґрунтувати нову парадигму патріотичного виховання як процесу формування особистості [1, с. 99].

Вчені-викладачі Л. Василевська-Скупа, Л. Остапчук Л., І. Швець аналізують у своїх працях шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва [1]. У зв'язку з цим великого значення набуває виховна робота в школі. Сучасний учитель повинен бути носієм гуманізму, яскравим прикладом громадянина та патріота, що створює умови для розвитку гуманістично-орієнтованого конкурентно-спроможного громадянського суспільства. Велику роль грають науково-методологічні підходи до виховання національної самосвідомості учнів у контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, про зазначають у своїх працях вчені К. Дроздова, Л. Василевська-Скупа [3, с.31].

Таким чином, можна визначити етапи виховання патріотизму особистості, що формуються з дошкільного віку до юності: виховання поваги до своїх батьків, своєї родини; виховання позитивного ставлення до «малої батьківщини» (свого села, краю); виховання позитивного ставлення до своєї країни (державницького патріотизму); виховання усвідомлення належності

до певної історичної спільноти; виховання доброзичливого ставлення до інших народів світу – якість, притаманна високодуховній особистості, яка формується у процесі самовиховання протягом усього життя [2, с. 14].

Отже, предметом патріотичного виховання є такі категорії, як-от: категорії малої та великої Батьківщини, рідна мова, мати і батько, історія народу і держави, національна ідея, національна культура, самовизначення; герої народу, держави. В результаті патріотичного виховання є людина, яка розуміє і поділяє сутність національної ідеї; є носієм національної культури; своєю професійною діяльністю сприяє економічному, науковому, культурному зростанню Батьківщини; любить і відстоює рідну мову, користується нею; любить, захищає і відстоює рідну країну; підтримує співгромадян з патріотичним способом мислення. Важливу роль відіграє у цьому процесі праця вчителя, яка є двостороннім процесом – навчальним і соціально-виховним та являє собою свідому діяльність щодо навчання, виховання й розвитку особистості учня-патріота своєї держави.

Список використаних джерел:

1. Василевська-Скупа Л. П., Швець І.Б., Остапчук Л. О. Шляхи формування національної самосвідомості підростаючого покоління засобами українського музичного мистецтва. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2022. Випуск 204. С. 99-104.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
3. Дроздова, К. Є., Василевська-Скупа Л. П. Науково-методологічні підходи до виховання національної самосвідомості учнів у контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : 2019 Серія 14. Київ, 2019. Вип. 26. С. 29–34. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/26539>
4. Кульчицький В. Й. Філософсько-світоглядні передумови розвитку патріотичного виховання в Україні (історичний аспект). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія педагогіка і соціальна робота. 2013. №30. С.76-78.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол.ред. В. Т. Булес. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
6. Електронне видання. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deyakihi-i300621-673>